

Türkiye, Ortadoğu kamuoylarındaki olumlu imajından daha fazla istifade edebilmeli.

Türk Dış Politikası Zemininde Arap Baharı

The “Arab Spring” in the Context of Turkish Foreign Policy Tradition

Araş. Gör. Erman AKILLI

Ahi Evran Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Abstract

A street vendor named Mohamed Bouazizi, lost his hopes upon his future, upon his country and set himself on fire in order to protest political corruption of Tunisia. His suicidal exclamation echoed through the most of the Middle East. In other words, little sparkles of Bouazizi’s suicide engulfed most other totalitarian regimes of Arab world. As the main course of this study, is Turkey’s approach towards “Arab Spring” a back step, or is it crowning a foreign policy tradition? In order to answer this question; Turkey’s delicate position in the area and her approach towards “Arab Spring” will be mentioned. Furthermore, for making a clear analysis for this attitude, Turkish Foreign Policy tradition on the Middle-East Arab countries will be reviewed in historical terms (since the foundation of modern Republic of Turkey), and then “Arab Spring” and Turkey’s perspective towards it will be reviewed.

Türkiye, temel devlet ilkeleri ile uyumlu olan bakış açısı zemininde bölge ülkelerinin demokrasiye geçişini arzulamakta ve bu bağlamda bölge halklarının daha fazla özgürlük, demokrasi ve insan hakları taleplerini destekleyen bir duruş çizmektedir.

1. Türk Dış Politikasında Arap Orta Doğusu¹

a. Atatürk Dönemi (1919-1938)

I. Dünya Savaşı öncesinde bağımsızlık hayalleri ile Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklanan Araplar; 1916 Sykes-Picot Antlaşmasının ardından İngiltere ve Fransa'nın, kendilerine vaat edilen topraklar üzerindeki gerçek emellerini anladıktan sonra büyük hayal kırıklığı yaşamışlardır. Nitekim 1916 Sykes-Picot Antlaşması ile İngiltere ve Fransa söz konusu toprakları kendi aralarında paylaşmış ve 1917 Balfour Deklarasyonu ile İngiltere Filistin'i, Yahudilere yurt yapacağını taahhüt etmiştir. Bu gelişmeler bağlamında Araplar; Fransa ve İngiltere'ye karşı cephe almıştır. Aynı dönemde aynı düşmanlara karşı Milli Mücadele veren Türkiye; Araplar için yeni bir umut ışığı olmuş ve bu kapsamda Araplar ile Türkler arasında yakınlaşma yaşanmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin dönem itibariyle Arap Orta Doğusu'na yönelik politikası şu şekilde özetlenebilir;

- Türkiye'nin, Misak-ı Milliye göre, güneydoğu sınırlarındaki Arap ülkelerin halklarının desteğini/işbirliğini sağlamak,
- Böylelikle Fransa'yı iki cephede savaşmaya zorlayarak Türkiye lehine olacak şekilde "Kilikya" konusunda anlaşmaya zorlamak,
- Irak sınırında ise İngiltere'yi uğraştıracak sorunlar çıkarmak.²

Söz konusu politikaların temelinde ise Araplar ile işbirliği yaparak, güneydoğu sınırlarında tampon güç yaratılması ve Misak-ı Milli'ye göre

güneydoğu sınırlarının ancak Türk-Arap işbirliği ile çizilebileceği düşüncesi yatmaktadır³. Bununla birlikte Mustafa Kemal Atatürk; Suriye, Irak ve Mısır Arapları ile görüşerek Fransa ve İngiltere'ye karşı teşkilatlanmaları hususunda onların örgütlenmesini teşvik etmiş; bu bağlamda Suriye-Filistin Kuvay-i Osmaniyye Heyeti kurulmuştur. Ancak 24 Nisan 1920 tarihli San Remo Antlaşması ile Suriye Fransa'nın; Irak ve Filistin ise İngiltere'nin manda ve himayesi altına girmiştir.

Musul Sorunu

Lozan Konferansı'nda çözümü ıleri bir tarihe bırakılan ve 1920'lerde Türkiye ile İngiltere arasında sürtüşmeye neden olmuş olan Musul; zengin petrol kaynakları dolayısıyla I. Dünya Savaşı sırasında tarafların ilgisini çekmiştir. 1916 Sykes-Picot ile önce Fransa ardından 1920 San Remo ile İngiltere mandasına giren bölge için Türkiye; Lozan Konferansı'nda, bölgede yaşayan halkın çoğunluğunun Türk olduğunu ve bu nedenle de Musul'un Türkiye'ye bırakılması gerektiğini söylemiştir. İngiltere, Türkiye'den gelen bu söyleme karşı çıkmış; taraflar arasında çözüm hâsıl olmayınca da konu Milletler Cemiyeti (MC)'ne taşınmıştır. Türkiye söz konusu platformda, çözüm için bölgede plebisit yapılmasını öngörürken İngiltere, söz konusu eyleme karşı çıkmıştır. İngiltere güdümündeki MC, Musul'u 1925'te Irak'a bırakmıştır; 1926 yılında ise Türkiye bu eylemi tanıdığını İngiltere ile yaptığı anlaşma neticesinde kabul etmiştir.

Hatay Sorunu

Türkiye ve Suriye arasındaki sınır; Türkiye ve Fransa arasında imzalanan 1921 Ankara Antlaşması ile çizilmiştir. Buna göre Hatay sancağı

Özellikle Körfez ülkeleri, Türkiye'nin "model ülke" özelliğini yoğun vurgu yapıyor.

Suriye sınırları içerisinde kalacak; ancak özel bir idare şekline sahip olacaktı. Bölgede yaşayan Türk asıllı halkın tüm hak ve çıkarları korunacak ve resmi dil Türkçe olacaktı; zira bu durum 1923 Lozan Antlaşması ile kabul ve teyit edilmiştir. Ancak Fransa 1936 yılında Suriye ve Lübnan'a sözde bağımsızlık tanıyınca Hatay sancağının hukuki durumunun akıbeti sorun haline gelmiştir. Bu gelişmeler ışığında Türkiye, Fransa'dan Hatay'a da bağımsızlık tanımasını istemiştir. Ancak Fransa, mandater devlet olarak bu isteği gerçekleştiremeyeceğini, söz konusu isteğin Suriye'nin toprak bütünlüğünün parçalanması anlamına geleceğini belirtmiştir. Anlaşmazlık MC taşınmıştır; ise Hatay için kendi iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde ise Suriye'ye tabi, kendi a-

nayasası olan özerk bir yapı öngörmüştür. 1939'a doğru gerek Avrupa'daki savaşa yönelik gerekse de Türkiye'nin girişimleri neticesinde Fransa, Hatay'a bağımsızlık tanımıştır. 23 Haziran 1939 tarihinde de Hatay Türkiye'ye katılmıştır, buna karşılık Türkiye Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygı göstereceğini taahhüt etmiştir.

b. Tek Parti Dönemi (1938-1950)

Batının Batı ile dengelendiği ve aktif tarafsızlık ilkesinin dış politikada benimsendiği bir dönem olan Tek Parti Dönemi'nde Türkiye'nin Arap Orta Doğusu ile iyi ikili ilişkiler içerisinde bulunduğu söylenebilir. Zira Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 1947 yılında ortaya çıkarmış

Türkiye'nin kimi diğer ülkeler gibi "dış müdahaleyi" desteklemediği ve dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, kendi kuruluşundan günümüze Arap ülkelerine yönelik olarak güdülen "iç işlerine karışma" ilkesinin korunduğu görülmektedir.

olduğu Filistin'i taksim kararını diğer Arap ülkeleri ile birlikte veto etmiştir.

c. Soğuk Savaş Dönemi (1950-1991)

Bu dönem içerisinde Türk Dış Politikasını şekillendiren yegâne hususlar şu şekilde özetlenebilir;

- Batı ile bütünleşme hedefinin gerçekleştirilmesi,
- Batı ve özellikle ABD'nin ekonomik desteğini almak,
- NATO üyeliğinin gerçekleştirilmesi,
- Yunanistan ve Kıbrıs meselelerinde ülke çıkarlarının korunması,
- Sovyet tehdidinin bertaraf edilmesi.

14 Mayıs 1950 tarihinde iktidara gelen Demokrat Parti'nin dış politika anlayışının temelinde Batı ile bütünleşme gayesi yatmaktadır. Bu gayenin nüvesini ise II. Dünya Savaşı'nın ertesinde, Stalin'in Kuzeydoğu Anadolu ve Boğazlara göz dikmesinin yattığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira Kore Savaşı'na asker gönderilmesi ile NATO üyeliğini elde etme çabasına girilmesi; söz konusu gayeye ulaşmak için ne kadar ciddi adımlar atıldığının göstergesidir. Bununla birlikte 1948 yılında kurulan İsrail devletinin tanınması, Türkiye ile Arap Devletleri arasındaki ilişkide iplerin gerilmesine neden olmuştur. Bu zeminde değerlendirildiğinde, Türkiye'nin komşusu olan Arap Orta Doğu Devletleri ile ilişkilerinde sorun yaşamak pahasına Batı ile ilişkilerini iyi tutmayı yeğlediği görülmektedir. Elbette bu yaklaşımın

arkasında, yukarıdaki satırlarda da değinildiği üzere, Sovyet tehdidi ile ABD etkisinin varlığı yatmaktadır. Dönem itibarıyla Türkiye'nin bölgedeki pozisyonu Batı tarafından "uç karakol" olarak görülürken, Arap Orta Doğusu'nda ise bu bakış açısı "ABD'nin Bölgedeki Jandarması" olarak tanımlanıyordu.

Soğuk Savaş dönemi boyunca Arap Orta Doğusu'na yönelik izlenen dış politika, genel hatları itibarıyla, Batı eksenli olmaktan kurtulamamıştır. Bununla birlikte dönem içerisinde söz konusu önermenin tersi durumların da vuku bulduğu bir gerçektir. Örneğin, 1963 yılında patlak veren Kıbrıs Sorunu ve nihayetinde gelen Johnson Mektubu neticesinde ABD ile olan ilişkilerin gerildiği görülmektedir. 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından başlatılan Kıbrıs Barış Harekâtı ilk etapta Batı ABD'den ciddi bir tepki görmemiştir. Ancak 13 Ağustos 1974 tarihinde gerçekleştirilen ikinci harekât, Batı ve ABD nezdinde ciddi tepkilere neden olmuş; 1975-1978 yılları arasında ABD tarafından Türkiye'ye silah ambargosu uygulanmıştır. Özellikle ABD tarafından bu tarz bir eyleme maruz bırakılmasına karşın; Arap Orta Doğusu Devletleri (Afganistan, Libya, İran gibi) harekât boyunca Türkiye'yi hem söylem hem de maddi/askeri açıdan desteklemişlerdir.

Söz konusu gelişmelerin ışığında Türkiye, daha önceden çekimser yaklaştığı İslam Konferansı Örgütü(İKÖ) ile daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bununla birlikte 1967-1973 yılları arasında gerçekleşen Arap-İsrail Savaşı'nda Arap tarafında yer alan bir duruş sergilemiş; bu bağlamda Adana İncirlik üssünü İsrail lehine kulla-

nılmasına müsaade etmemiş, savaş sonrasında BM 242. Maddesinin uygulanmasının gerektiğini yani İsrail'in işgal etmiş olduğu toprakları boşaltması gerektiğini ısrarla savunmuştur. Ayrıca İsrail'den büyükelçi çekilmiş, ilişkiler maslahatgüzar seviyesinde sürdürülmüştür. Soğuk Savaş döneminde Batı eksenli dış siyasa görüşünden uzaklaşıldığı durumlara bir diğer örnek ise Süveyş Kanalı Krizi'nde Mısır'ın yanında yer alınması gösterilebilir.

d. Soğuk Savaş Sonrası Dönem (1991-2001)

ABD tarafından yeni dünya düzeni olarak adlandırılan bu dönem içerisinde Türkiye'nin dış siyasa hedeflerini şu şekilde özetleyebiliriz;

- Avrupa Birliği(AB) ile bütünleşme,
- ABD ile ittifakın/stratejik ortaklığın ilerletilecek devamı,
- Orta Asya ve Rusya Federasyonu ile ilişkilerin güçlendirilmesi,
- Orta Doğu'da cereyan eden/edecek gelişmeleri doğru okuyabilmek ve menfaatlerden geri adım atacak pozisyona düşmemek, bununla birlikte Orta Doğu barış sürecine katkı sağlamak,
- PKK sorununun çözülmesi.⁴

1991 Mart ayında Saddam yönetiminin Kuzey Irak'ta başlayan ayaklanmaya sert müdahalesi sonrasında bölgeden Türkiye'ye ve İran'a ciddi bir Kürt nüfus akımı olmuştur. Ardından gerçekleşen I. Körfez Savaşı ve PKK'nın giderek artan kanlı eylemleri, Türkiye'nin bölge ülkeleri ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmek durumunda bırakmıştır. Zira Suriye'nin PKK'yı açıktan desteklemesi; Mısır'ın, askeri anlamda Türk-İsrail yakınlaşmasına tepkisi ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kantarın yeniden Batıya kaydığını, Arap Orta Doğusu ile ilişkilerin giderek zayıfladığı görülmektedir.

e. 11 Eylül Sonrası (2001-2011)

11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Merkezi'ne gerçekleştirilen saldırılar tüm dünyada siyasi ve askeri sistemlerde geçiş/değişim ile güvenlik algısında köklü değişimlerin yaşanmasına; Ortadoğu coğrafyası özelinde ise tüm dengeler alt üst olmasına neden olmuştur. Türkiye'nin bölgeye yönelik izlediği dış politika, 2000'lerin başı ile genel dış politika eğilime paralel biçimde şekillenmeye başlamış ve söz konusu olayların ardından daha da belirgin bir tarz değişimine gitmiştir. Türkiye'nin bölgeye yönelik izlediği dış politika anlayışındaki bu tarz değişimi;

- Değişen bölgesel ve küresel konjonktür,
- Türkiye-Avrupa Birliği(AB) ilişkilerindeki gelişmeler,
- Türkiye'nin değişen stratejik algılamaları,
- 3 Kasım 2002 tarihinde iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi yönetimi (Ak Parti iktidarı ile dış politikada yönelinen; çok eksenli, pro-aktif ve sıfır sorun siyasaları).

Türkiye'nin bölgeye yönelik izlediği dış politika anlayışındaki söz konusu tarz değişimlerini kısaca açıklamak gerekirse; değişen bölgesel ve küresel konjonktürden kast edilen, Soğuk Savaş sonrasında küresel boyutta yaşanan sistem krizi ve bu bağlamda tüm dünyada görülen jeo-ekonomik, jeo-stratejik ve jeo-politik karmaşıklığıdır. Söz konusu karmaşıklıklar, uluslararası dengeler zemininde belirsizliğe ve düzensizliğe yol açmıştır. Doğal olarak bu kırılğan sistem yapısından Türkiye de etkilenmiştir.

Türkiye'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında Ortadoğu'da izlemiş olduğu dış politika ülküsünü etkilen bir başka dinamik ise 1999 yılında Türkiye'nin resmen AB üyeliğine aday devlet statüsü kazanmasının ardından AB ile olan ilişkilerin ivme kazandığı süreçtir. Bu bağlamda Türkiye, kurduğu ikili yada çok taraflı ilişkilerde kendine güvenen, inisiyatif alma arzusuna ve ka-

1950’li yıllarda NATO üyeliği zemininde Ortadoğu’da, dış siyasa algısı olarak, tabiri caiz ise Batı Bloku militanı vari politikalar izlemiş olan Türkiye, artık otonom biçimde karar alabilen ve bu çerpeerde hareket edebilen bölgesel bir güç ülke portresi çizmektedir.

biliyetine sahip olan istikrarlı bir ülke profili çizerek hale gelmiştir. Bu olumlu hava ile birlikte Ak Parti’nin 2 Kasım 2002 tarihinde iktidara gelmesi ile birlikte dış politikada önem kazanan “çok eksenli, pro-aktif ve sıfır sorunlu dış politika” doktrinleri çerpeerde, Ortadoğu’da etkin bir dış siyasa izleme yoluna gitmiştir. Diğer taraftan Ak Parti yönetiminin iktidara gelmesinin ardından Arap Devletleri’nin Türkiye’ye dair bakış açısı; Müslümanlığı kucaklamış, saygın bir İslam ülkesi olarak değişmiştir. Bu bağlamda Soğuk Savaş döneminde “ABD’nin Orta Doğu’daki Jandarması” algısından saygın bir İslam ülkesi algısına geçiş oldukça manidardır.⁵ Bu bağlamda değerlendirildiğinde Türkiye ve Arap Orta Doğu devletleri arasındaki ilişkilerin kademeli olarak yükselişe geçtiği bir trende girildiği söylenebilir.

Zira Suriye ile 1998 yılında imza edilen Adana Mutabakatı zemininde kopma noktasına gelmiş olan ilişkiler; Beşer Esad’ın 2000’li yıllarda yönetime gelmesi ile normalleşmeye başlamış, karşılıklı ticaret hacminin arttırılması, sınır ticaretinin geliştirilmesi gibi hususlar zemininde iki ülke arasındaki ilişkiler ivme kazanır hale gelmiştir. Aynı şekilde dönem içerisinde İran ile olan ilişkilere ivme katılmaya başlanmış; doğal gaz alımı, karşılıklı yatırım ve ticaret hacminin arttırılması ile eğitim, kültür konularında ikili ilişkilerin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Nitekim 2008 yılı sonu itibariyle İran ile olan ticaret hacmi 7⁶ milyar dolara varmış ve İran, Türkiye’nin en büyük 8. ticaret ortağı olmuştur.

Türkiye petrol ithalatının %36,4’ünü ve doğal gaz ithalatının %11’ini İran’dan gerçekleştirmektedir.

Bununla birlikte Türkiye, İran ve Brezilya’nın taraf olduğu uranyum takası anlaşması da ilişkilerdeki ivmenin seviyesini göstermektedir. Bu gelişmelerden ayrı olarak; henüz 2. Körfez Savaşı gerçekleşmeden ve ABD’nin Irak’a müdahale edeceği gerçeği kapıda iken Saddam yönetimi ile 1 milyar dolarlık ticaret anlaşmasının yapılması ve 1 Mart 2003 tarihli 1. Tezkerenin reddi, Başbakan tarafından İsrail’in Filistin’e uyguladığı şiddetin devlet terörü olarak nitelendirilmesi ve Davos Zirvesi’ndeki “One Munit” çıkışı gibi hususlar alt alta getirildiğinde Türkiye’nin Ortadoğu’da otonom bir aktör olarak hareket ettiği görülmektedir.

Sonuç Yerine: Arap Baharı ve Türkiye’nin Tutumu

Arap Baharı kısaca; Tunus ve Mısır’da başlayıp tüm Arap coğrafyasına yayılan değişim ve demokratikleşme süreci⁷ olarak adlandırılabilir. 17 Aralık 2010 tarihinde bir sokak satıcı olarak geçimini sağlamaya çalışan, üniversite mezunu 26 yaşındaki Muhammed Bouazizi’nin geleceğe dair umutlarını kaybetmesi⁸; bugün Arap Baharı olarak adlandırılan değişim sürecinin ilk adımı olmuştur. Ülkelerindeki ekonomik eşitsizlik, yolsuzluk ve siyasi yozlaşma gibi hususların temelinde yükselen isyan dalgası, Tunus temelinde Bouazizi’nin kendini ateşe vermesi ile başlamış; benzer intihar girişimleri ile galeyana gelen halkı Zeynel Abidin bin Ali, güvenlik güçleri ile bastırmaya çalışmış olsa da bu girişimi başarısız olmuştur. Tabiri caiz ise “Domino Etkisi” yaratan söz konusu olaylar çerpeerde söz konusu başkaldırı silsilesi, Arap coğrafyasında kendini hisset-

tirir bir hal almıştır. Nitekim söz konusu olaylar neticesinde yıllardır varlığını korumuş olan otoriter rejimler yıkılmış; liderlerin ölene kadar iktidarda kaldığı Arap devlet geleneğinin aksine halk tarafından yıkılmıştır.

Arap Baharı'na karşı Türkiye'nin tutumu ise; temel devlet ilkeleri ile uyumlu olan bakış açısı zemininde bölge ülkelerinin demokrasiye geçişini arzulamakta ve bu bağlamda bölge halklarının daha fazla özgürlük, demokrasi ve insan hakları taleplerini destekleyen bir duruş çizmektedir. Bu zeminde değerlendirildiğinde Türkiye'nin söz konusu ülkelerde halkların lehine olacak biçimde gerçekleşen olan iyileştirilmelerin bizatihi ülkelerin iç dinamikleri ile gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu çerperde değerlendirildiğinde Türkiye'nin kimi diğer ülkeler gibi "dış müdahaleyi" desteklemediği ve dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, kendi kuruluşundan günümüze Arap ülkelerine yönelik olarak

güdülen "iç işlerine karışmama" ilkesinin korunduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin genelde dış politikası özelde ise Ortadoğu'ya yönelik izlediği politikalar; Sovyetler Birliği'nin çözülmesi ile birlikte yeniden şekillenmeye başlamış, 11 Eylül saldırıları ile birlikte bu değişim ve dönüşüm hız kazanmıştır. 1950'li yıllarda NATO üyeliği zemininde Ortadoğu'da, dış siyasa algısı olarak, tabiri caiz ise Batı Bloku militanı vari politikalar izlemiş olan Türkiye, artık otonom biçimde karar alabilen ve bu çerperde hareket edebilen bölgesel bir güç ülke portresi çizmektedir. Yukarıdaki satırlarda da değinildiği üzere Türkiye; yer aldığı coğrafya nedeniyle hiçbir tarafın militanlığını yapmaya daha doğru bir deyiş ile tek taraflı bir dış siyasa izleme gibi bir lüksü yoktur. Bilakis Türkiye, özellikle bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerine ivme vererek bir model ülke olma özelliğini korumalıdır.

0

DİPNOTLAR

- 1 Bu bölüm yazılırken üç temel eserden sıkça faydalanılmıştır: Ömer Edip Kürkçüoğlu; *"Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası"*, Ankara, Barış Kitabevi, 2009 ve Baskın Oran (ed.), *"Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I (1919-1980)"*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001 ve William Hale, *"Türk Dış Politikası 1774-2000"*, Mozaik Yayınları, 2003.
- 2 Türel Yılmaz; *"Doğu Ülkeleri İle İlişkiler"*, Haydar Çakmak (der.) Türk Dış Politikası: 1919-2008, Ankara: Barış Platin Yayınları, 2008, s. 128.
- 3 A.g.e. s. 129.
- 4 Hasan Ünal; *"2000-2008: Dönemin Dış Politika Değerlendirmesi"*, Haydar Çakmak (der.) Türk Dış Politikası: 1919-2008, Ankara: Barış Platin Yayınları, 2008, s. 1042-1043.
- 5 Yasin Aktay; *"Arap Baharında Seçim Rüzgarları ve Türkiye Algısı"*, yazının tamamı için bkz. <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/1051/arap-baharinda-secim-ruzgarlari-ve-turkiye-algisi.aspx> (17.12.2011)
- 6 Özüm S. Uzun; *"Dış Politika Analizleri"*, yazının tamamı için bkz. <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=72> (Erişim Tarihi: 17.12.2011)
- 7 Keyman, Fuat; *"Arap Baharı, Türkiye Modeli ve Avrupa Birliği"*, Analist, USAK Yayınları, Sayı 6, Ağustos-2011, Ankara, s. 42.
- 8 Hernando De Soto *"The Real Mohamed Bouazizi"*, Foreign Policy, yazının tamamı için bkz. http://www.foreign-policy.com/articles/2011/12/16/the_real_mohamed_bouazizi (Erişim tarihi: 18.12.2011)